

DOI: 10.31866/2617-7943.3.1.2020.205305

УДК 711.4(477-25)

КОМПОЗИЦІЙНО-ХУДОЖНЯ ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТУ КИЄВА

Віктор Вечерський

Кандидат архітектури; e-mail: vechersky.v@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5221-3556
Інститут культурної спадщини, Київ, Україна

Анотація

Мета дослідження – здійснити композиційно-художню оцінку території ландшафтною пам'ятки «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» з наданням на цій основі рекомендацій щодо подальшого збереження традиційного характеру середовища як самої пам'ятки, так і її довкілля. **Методи дослідження** базуються на використанні загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема застосовано методи теоретичних досліджень, а саме історичний метод при системному підході, коли об'єкт дослідження розглядається у виникненні й розвитку. При цьому системний підхід полягає в комплексному вивченні об'єкта як певної єдності з узгодженим функціонуванням частин і цілого. Застосовано методи бібліографічних, архівних, картографічних, іконографічних досліджень, а також методи емпіричних досліджень: спостереження, натурні дослідження, порівняння та картографування. **Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що уперше комплексно здійснено композиційно-художню оцінку території ландшафтною пам'ятки «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра». Ця експертна оцінка має бути покладена в основу визначення / коригування меж і режимів використання територій як самої пам'ятки, так і її зон охорони. **Висновки.** На підставі здійсненої експертної оцінки території ландшафтною пам'ятки «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» в композиційно-художньому аспекті зроблено висновок про те, що вся територія має високу цінність, бо є територією пам'ятки, яка зараз поки що відноситься до місцевої категорії обліку, але за своїм значенням для української історії та культури має бути занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України як пам'ятка національного значення. Проте попри таку високу загальну оцінку всієї території пам'ятки, в її межах можна виділити дві категорії територій, з яких найцінніші знаходяться на високих позначках наддніпрянського плато, з ансамблями і комплексами містобудівних, архітектурних, історичних, археологічних пам'яток національного значення та пам'яткою всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – ансамблем Києво-Печерської лаври. Відносно менш цінні незабудовані території в долині р. Дніпра слугують візуальним басейном з множиною оглядових точок і фронтів та своєрідним п'єдесталом для великомасштабних форм рельєфу позитивної кривизни, увінчаних архітектурними й містобудівними домінантами.

Ключові слова: культурний ландшафт; пам'ятка; територія; місто Київ; експертна оцінка

Вступ

У 2010 р. до Державного реєстру нерухомих пам'яток України було занесено пам'ятку ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» згідно з наказом Міністерства культури і туризму України від 03.02.2010 № 58/0/16-10. Ця пам'ятка культурної спадщини міститься на території м. Києва у межах Дніпровського, Печерського, Шевченківського, Подільського адміністративних районів: це Київські гори і долина р. Дніпра, від Дарницького залізничного мосту на півдні до Подільсько-Воскресенського мостового переходу на півночі. Габаритні розміри її є досить значними: пам'ятка займає цілісну територію, що простяглася вздовж р. Дніпро на 8,6 км з південного сходу на північний захід при максимальній ширині 3,6 км. Орієнтовна площа в зазначених вище межах 2 800 га (Звіряка & Вечерський, 2010, с. 198-199).

Актуальність теми дослідження

Актуальність зазначеної проблематики зумовлена необхідністю розроблення науково-проектної документації щодо параметрів і регламентів збереження пам'ятки ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра», внесеної до Державного реєстру нерухомих пам'яток України згідно з наказом Міністерства культури і туризму України від 03.02.2010 № 58/0/16-10. Необхідність опрацювання такої документації зумовлена вимогами Закону України «Про охорону культурної спадщини». На їх виконання була розроблена і зараз реалізується міська цільова програма «Охорона та збереження культурної спадщини Києва на 2019-2021 рр.», яка передбачає, в тому числі, й забезпечення збереження пам'ятки, про яку йдеться.

Відповідно до п. 1 ст. 32 Закону України «Про охорону культурної спадщини», з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, їх комплексів (ансамблів) навколо них мають встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються відповідною науково-проектною документацією і затверджуються відповідним органом охорони культурної спадщини (*Збірник нормативно-правових актів*, 2011, с. 167). Важливо підкреслити таку обставину: пам'ятка, узята на державний облік у 2010 р., станом на початок 2020 р. не має визначених і затверджених меж і режимів використання зон охорони пам'ятки. Ця проблема вирішується у єдиний спосіб, передбачений законодавством, – розробленням відповідної науково-проектної документації. А базою для розроблення такої науково-проектної документації має бути композиційно-художня оцінка території пам'ятки. Питанням здійснення такої експертної оцінки і присвячена ця стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Література за темою дослідження є вкрай обмеженою, оскільки сама тематика культурних ландшафтів для українського пам'яткознавства є новою. Найґрунтов-

ніше цю проблематику опрацьовує А. Звіряка, зокрема у своїй дисертації (Звіряка, 2015), статтях як одноосібних (Звіряка, 2010), так і в співавторстві з автором цього дослідження (Звіряка & Вечерський, 2010). Вагомим і корисним для практики теоретичним напрацюванням є розроблений нею таки Класифікатор ландшафтних об'єктів культурної спадщини (культурних ландшафтів) у підготовлених науковцями НДІ пам'яткоохоронних досліджень Мінкультури у 2009–2010 рр. класифікаторах нерухомих об'єктів культурної спадщини України для автоматизованих інформаційних систем. Цей класифікатор допоміг сформувати «родове дерево понять» щодо культурних ландшафтів як таких (Звіряка, 2012). Стислим синтезом наших знань про культурний ландшафт Києва є відповідний розділ у капітальній монографії про історико-містобудівні дослідження Києва (Вечерський, 2011, с. 108-112).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Як засвідчив аналіз літератури, дотепер в українському пам'яткознавстві недостатньо опрацьованим залишається комплекс теоретичних питань, пов'язаний з культурними ландшафтами як специфічним видом пам'яток. І зовсім нерозробленими є методики експертної оцінки таких пам'яток, особливо такої складної частини інтегрального цілого, як композиційно-художня оцінка території пам'ятки.

Мета дослідження

Метою статті є здійснення композиційно-художньої оцінки території ландшафтної пам'ятки «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» з наданням на цій основі рекомендацій щодо подальшого збереження традиційного характеру середовища як самої пам'ятки, так і її довкілля.

Методи дослідження

Застосовано загальнонаукові та конкретно-наукові (спеціальні) методи дослідження, зокрема методи теоретичних досліджень, а саме історичний метод при системному підході, коли об'єкт дослідження розглядається у виникненні й розвитку. При цьому системний підхід полягає в комплексному вивченні об'єкта як певної єдності з узгодженим функціонуванням частин і цілого. Застосовано методи бібліографічних, архівних, картографічних, іконографічних досліджень, а також методи емпіричних досліджень: спостереження, натурні дослідження, порівняння та картографування.

Виклад основного матеріалу

Київський культурний ландшафт, що має статус відповідної пам'ятки, складається з частини плато і схилів високого правого берега Дніпра, з акваторії Дніпра з островами та першої надзаплавної тераси правобережних схилів і частини першої надзаплавної тераси лівобережжя, безпосередньо прилеглої до урізу води.

Ландшафтно-містобудівний комплекс на Дніпровських схилах, що включає історично сформовану забудову, розташований на краю плато Печерської височини. Даний об'єкт ландшафту є головною ландшафтною домінантою Києва; уздовж нього проходить головна розпланувальна вісь міста.

Згідно з давньою історичною традицією, Правобережжя є ієрархічно, функціонально й композиційно головним, а Лівобережжя відіграє підпорядковану роль. Високі наддніпрянські кручі Правобережжя завжди були ніби природним п'єдесталом для окремих архітектурних споруд і цілих ансамблів (рис. 1). Причому давньою київською традицією є розміщення поблизу краю рельєфу соціально найпрестижніших, функціонально найголовніших у місті архітектурних споруд – так були розташовані найдавніший палац київської княгині Ольги IX ст., Десятинна, Андріївська й Василівська церкви, Михайлівський Золотоверхий, Дмитрівський, Печерський, два Микільські та інші монастирі (рис. 2).

Рис. 1. Загальний вигляд Києва зі сходу в 1651 р.

За А. Ван Вестерфельдом

Рис. 2. Панорами Києва з боку Дніпра.

Малюнок з «Карти Київської губернії» 1780-х рр.

Саме ці дві константи містобудівного розвитку – неповторний ландшафт на стику різних природно-ландшафтних зон та принципи постановки в ньому головних архітектурних домінант – визначають не тільки композиційно-художній устрій цієї території, а й містобудівну своєрідність Києва (рис. 3).

Просторово-візуальні характеристики ландшафту, його орографія, гідрографічна мережа, дендрологічний склад рослинності є визначальними для композиційно-художньої оцінки території.

Рис. 3. Ландшафт на плані Києва з «Карти Київської губернії» 1780-х рр.

12

Перш за все дану ландшафтну пам'ятку можна поділити на дві принципово відмінні зони, з різними просторово-візуальними характеристиками орографічної складової. Це території активного та інертного ландшафтів. Територією активного ландшафту є гряда Київських гір на краю наддніпрянського плато, що простяглася з південного сходу на північний захід. Саме вона активно формує силуетні характеристики даного ландшафту, що дуже добре усвідомлювали художники, котрі малювали київські ландшафти, зокрема М. Сажин, В. Штернберг, Т. Шевченко та ін. (див. рис. 4, 5). Територією інертного ландшафту є долина Дніпра з основним річищем, протоками і островами. Це той відкритий видовий басейн, який забезпечує добрий візуальний огляд панорам даного ландшафту з різних оглядових точок і фронтів. Межею між ними слугує умовна лінія, що включає Набережне шосе, вулиці Сагайдачного, Покровську, Кирилівську.

Рис. 4. Тарас Шевченко. Київ з боку Дніпра. Рисунок 1843 р.

Рис. 5. Тарас Шевченко. Київ з-за Дніпра. Начерк 1843 р.

Оскільки гряда Київських гір є орографічною формою позитивної кривизни, то вона не тільки виділяється, а й домінує в довкіллі, включаючи в себе такі форми як пагорб, мис. Це і є ландшафтні домінанти як зони найвищої композиційної активності: будь-які архітектурні споруди, поставлені в таких місцях, завжди будуть сприйматися як ієрархічно головні й домінуватимуть у ландшафтному оточенні та архітектурному середовищі (рис. 6). Такими зонами найвищої композиційної активності є (з південного сходу на північний захід): пагорб на території Національного ботанічного саду ім. Гришка, на якому розташований Іонівський монастир, пагорби, на яких розташовані Меморіальний комплекс Національний музей історії України у Другій світовій війні, ансамблі Дальніх печер та Верхньої лаври у складі Києво-Печерської лаври, палац дітей та юнацтва на площі Слави (місце розташування знищеного Микільського монастиря), Володимирська гірка, на якій міститься ансамбль Михайлівського Золотоверхого монастиря, пагорб, на якому розташована Андріївська церква, гори Замкова (Киселівка, Фролівська), Старокиївська, Щекавиця, Кирилівські висоти. Всі вони увінчані (або були увінчані в минулі історичні епохи) найвизначнішими архітектурними спорудами, які й визначали архітектурний образ Києва.

У межах цієї гряди виділяються основні вододіли, більшість яких трасується від плато у бік відкритого простору долини, що підвищує композиційну виразність даного ландшафту. Вісі долин також спрямовані в бік широко розгорнутого простору долини р. Дніпра.

Визначені й описані вище ландшафтні домінанти як зони найвищої композиційної активності дозволяють нам визначити трасування головної композиційної вісі гряди Київських гір, яка проходить спершу з півдня на північ, а в районі Києво-Печерської лаври повертає на північний захід і йде з незначними вигинами до Кирилівських висот.

Рис. 6. Києво-Печерська лавра. Акварель невідомого автора сер. XIX ст.

При цьому основне річище р. Дніпро з прилеглими островами відіграє також дуже важливу композиційну роль як головна вісь інертного ландшафту. Головна просторово-композиційна вісь долини Дніпра також проходить спершу з півдня на північ, а в районі мосту ім. Є. Патона повертає на північний захід і йде до Рибальського півострова. Як видно з цього тексту, обидві головні ландшафтні вісі – гряди й долини – майже паралельні, що є важливою характеристикою композиційно-просторових якостей досліджуваного ландшафту.

Історичні архітектурні й містобудівні домінанти, що визначають силуетні характеристики ландшафтної пам'ятки, розташовані уздовж головної композиційної вісі гряди Київських гір. Це (з південного сходу на північний захід): Іонівський монастир, Меморіальний комплекс Національний музей історії України у Другій світовій війні, ансамбль Дальніх печер Києво-Печерської лаври, ансамбль Верхньої лаври (головна містобудівна домінанта всього цього ландшафту), ансамбль Михайлівського Золотоверхого монастиря, Андріївська церква, Кирилівська церква.

Історичні архітектурні акценти, що підвищують композиційно-художню оцінку території ландшафтної пам'ятки, також розташовані своєрідним ланцюжком уздовж головної композиційної вісі гряди Київських гір, проте, на відміну від історичних архітектурних і містобудівних домінант, вони розміщені у двох рівнях: на вершинах гряди і біля її підніжжя, уздовж берега Дніпра. Це такі об'єкти (з південного сходу на північний захід): ансамбль Видубицького монастиря, ансамбль

Ближніх печер Києво-Печерської лаври, меморіальний музей жертв Голодомору та обеліск на могилі Невідомого солдата в парку Слави, арка Дружби народів на території Хрещатого парку, Нижній пам'ятник хрещення Русі (колона на честь Магдебурзького права), пам'ятник князю Володимиру на Володимирській гірці, церква Різдва Христового та Річковий вокзал на Поштовій площі, ансамбль Фролівського монастиря, церкви Іллінська, Миколи Набережного та Миколаївська (на воді) на Подолі, ансамбль Покровського монастиря.

Сучасні архітектурні домінанти, що впливають на силуетні характеристики ландшафту, є в основному результатом безсистемної комерційної забудови Києва останнього 20-річчя. Їх поява здебільшого розцінюється негативно тими людьми, котрі усвідомлюють цінність нерухомої культурної спадщини та традиційного характеру середовища Києва для теперішнього і прийдешніх поколінь. Ця позиція широко й постійно представлена в засобах масової інформації і навіть викликає певні соціальні конфлікти. Разом з тим, досліджуваний культурний ландшафт не є законсервованим: це не «мертве місто», як Херсонес Таврійський у Севастополі чи Помпеї в Італії; це не є місто, що зупинилося в своєму розвитку в минулу історичну епоху, як Лукка в Італії, Трогір у Хорватії чи Чеський Крумлов у Чехії. Київський культурний ландшафт є живим, він розвивається і постійно змінюється в певних своїх аспектах, зберігаючи при цьому загальну розпланувально-просторову композицію, що й становить головну його цінність. З огляду на це, зазначені нижче сучасні архітектурні домінанти можуть розглядатися як просторові маркери, що оприявнюють новітні тенденції розвитку цього «живого» і динамічного культурного ландшафту. Це такі споруди, позначені на відповідному кресленнику (з південного сходу на північний захід): два висотні житлові й офісні комплекси, що фланкують вихід вул. Болсуновської до бульв. Дружби народів; баптистська церква «Храм Миру» на вул. Мічуріна, 66; житловий комплекс Diamond Hill на вул. І. Мазепи, 11-б; житловий комплекс на вул. Грушевського, 9-а; готель на вул. Набережно-Хрещатицькій, 1 на Подолі (Поштова площа); Будинок торгівлі на Львівській площі; житловий комплекс на вул. Січових Стрільців, 52-а; група висотних житлових будинків у горішній частині вулиці Глибочицької.

Важливою і невід'ємною складовою досліджуваного ландшафту є техногенні домінанти у складі ландшафтної пам'ятки, що визначають її своєрідність та підвищують композиційно-художню оцінку території. Це мости через р. Дніпро, збудовані у 2-й пол. ХХ ст.: Дарницький залізничний міст, міст ім. Є. Патона, міст Метро, Пішохідний міст, Гаванський міст. Вони важливі не лише як комунікації в ландшафті, а й як лінійні об'єкти, уздовж яких існують оглядові fronti, з яких здійснюється панорамний огляд даної ландшафтної пам'ятки (рис. 7).

Аналогічною складовою досліджуваного ландшафту є техногенні акценти у складі ландшафтної пам'ятки, якими є два пішохідні мости: Парковий міст («Міст закоханих», «Чортів місток») через Петрівську алею 1910 р. та Пішохідно-велосипедний міст («Міст Кличка») через Володимирський узвіз 2019 р. Обидва мости з'єднують між собою найважливіші київські парки, розташовані на наддніпрянських схилах, мають локальне значення, але створюють важливі оглядові точки для візуального сприйняття (як фрагментарного, так і панорамного) київських ландшафтів.

Рис. 7. Культурний ландшафт Київських гір і долини Дніпра.

Фото В. Вечерського

16

Для візуально-моторного сприйняття великих за площею території та складних за структурою пам'яток, що належать до типу «визначного місця», найважливішого значення набувають композиційні вісі й композиційні вузли. Це – ті «репери», що дозволяють упорядкувати враження, які людина отримує під час руху при послідовному візуальному сприйнятті різних видових картин – панорам, перспектив, окремих видів. Основні композиційно-планувальні вісі на території досліджуваної ландшафтної пам'ятки – це Набережне шосе, бульвар Дружби народів з мостом ім. Є. Патона, міст Метро з Броварським проспектом, вулиці Лаврська – І. Мазепи – М. Грушевського, Хрещатик, Володимирський узвіз, вулиці Михайлівська – Велика Житомирська – Січових стрільців, Глибочицька, Верхній і Нижній вал, Кирилівська, Сагайдачного, Набережно-Хрещатицька, Межигірська, Подільський узвіз і вулиця О. Теліги.

Основні композиційно-планувальні вузли на території ландшафтної пам'ятки – це дві транспортні розв'язки: на перетині Набережного шосе з бульваром Дружби народів (правобережний в'їзд на міст ім. Є. Патона), лівобережний в'їзд на міст ім. Є. Патона, а також площі Європейська, Незалежності, Поштова, Контрактова.

Для візуального сприйняття і об'єктивної композиційно-художньої оцінки території досліджуваної ландшафтної пам'ятки важливе значення мають транспортні комунікації (шляхи, набережні, мости, віадуки, естакади), з яких здійснюється панорамний огляд ландшафту. Це Дніпровська і Русанівська набережні та перераховані вище мости через р. Дніпро з відповідними транспортними розв'язками. Усі вони важливі для візуально-моторного сприйняття великої ландшафтної пам'ятки, яку складно охопити одним поглядом (хіба що з літального апарата). Тому умоглядний образ такої пам'ятки формується у свідомості суб'єкта у «кінематографічний» спосіб, як послідовний ряд видових кадрів, побачених під час пересування транспортними засобами уздовж зазначених транспортних комунікацій.

Таке ж важливе значення мають і природні лінійні об'єкти (береги р. Дніпра та його протоків і островів), з яких здійснюється панорамний огляд ландшафту: особливо важливими є західні береги Венеціанського і Труханового островів, де завдяки наближеності до правобережжя і низькому розташуванню на рельєфі оглядових точок і фронтів сучасна забудова відступає на другий план і в мінімальній мірі порушує історично сформовані панораму й силует.

Пороги видового сприйняття історичних архітектурних та містобудівних домінант, що визначають силуетні характеристики ландшафтної пам'ятки, представлені радіусами в 1000 метрів і 2000 метрів. 1000 м – це зона доброї видимості домінантних споруд; 2000 м – це зона доброго розрізнення силуетів домінантних споруд. Усе разом формує зони видимості тих архітектурних домінант, які розташовані на правобережжі в зонах найвищої композиційної активності. Ці зони видимості поширюються на схід і покривають долину р. Дніпра між Дарницьким мостом і Подільсько-Воскресенським мостовим переходом, включаючи західні узбережжя Венеціанського і Труханового островів. На ці території має поширюватися жорсткий режим регулювання з заборонаю змін ландшафту та його основних складових. З західного боку, на плато, зазначені пороги видового сприйняття мають суто теоретичний характер, з огляду на щільну забудову та озеленення розташованих там міських кварталів, що перешкоджає вільному візуальному сприйняттю зазначених архітектурних домінант з віддалених оглядових точок.

Висновки

Підсумовуючи слід наголосити, що загальна композиційно-художня оцінка території ландшафтної пам'ятки «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» зводиться до того, що вся територія має високу цінність, бо є територією пам'ятки, яка зараз поки що відноситься до місцевої категорії обліку, але за своїм значенням для української історії та культури має бути занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України як пам'ятка національного значення. Проте попри таку високу загальну оцінку всієї території пам'ятки, в її межах можна виділити дві категорії територій, з яких найцінніші знаходяться на високих позначках наддніпрянського плато, з ансамблями і комплексами містобудівних, архітектурних, історичних, археологічних пам'яток національного значення та пам'яткою всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – ансамблем Києво-Печерської лаври. Відносно менш цінні незабудовані території в долині р. Дніпра слугують візуальним басейном з множиною оглядових точок і фронтів та своєрідним п'єдесталом для великомасштабних форм рельєфу позитивної кривизни, увінчаних архітектурними й містобудівними домінантами. На території, які прилягають до території пам'ятки з півдня, півночі й заходу, мають поширюватися обмеження й обтяження містобудівної діяльності, передбачені для зон охоронюваного ландшафту та регулювання забудови.

Список посилань

- Вечерський, В. (Ред.). (2011). *Історико-містобудівні дослідження Києва*. Фенікс.
Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. (2011).
Деснянська правда.
- Звіряка, А. (2010). Культурний ландшафт у формуванні території м. Києва. *Регіональна історія України*, 4, 227-236.
- Звіряка, А. (2012). Класифікатор ландшафтних об'єктів культурної спадщини (культурних ландшафтів). В *Класифікатори нерухомих об'єктів культурної спадщини України* (с. 58-61). Фенікс.
- Звіряка, А. (2015). *Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра як пам'ятка культурної спадщини*. (Автореферат дисертації кандидата історичних наук). Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, Київ.
- Звіряка, А., & Вечерський, В. (2010). Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра як ландшафтна пам'ятка. *Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень*, 5, 198-235.

References

- Vecherskyi, V. (Ed.). (2011). *Istoryko-mistobudivni doslidzhennia Kyieva [Historical-Urban Studies of Kyiv]*. Feniks [in Ukrainian].
- Zbirnyk normatyvno-pravovykh aktiv sfery okhorony kulturnoi spadshchyny [Collection of Regulations on Cultural Heritage Protection]*. (2011). Desnianska pravda [in Ukrainian].
- Zviriaka, A. (2010). Kulturnyi landshaft u formuvanni terytorii m. Kyieva [The Cultural Landscape in the Formation of the Territory of Kyiv]. *Rehionalna istoriia Ukrainy*, 4, 227-236 [in Ukrainian].
- Zviriaka, A. (2012). Klyasyfikator landshaftnykh obektiv kulturnoi spadshchyny (kulturnykh landshaftiv) [Classifier of landscape objects of cultural heritage (cultural landscapes)]. In *Klyasyfikatory nerukhomykh obektiv kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Classifiers of immovable objects of cultural heritage of Ukraine]* (pp. 58-61). Feniks [in Ukrainian].
- Zviriaka, A. (2015). *Istorychnyi landshaft Kyivskykh hir i dolyny r. Dnipro yak pamiatka kulturnoi spadshchyny [Historical landscape of the Kyiv Mountains and the Dnieper River valley as a cultural heritage monument]*. (Abstract of PhD Dissertation). The Centre of Monument Research of the NAS of Ukraine and USPHCM, Kyiv [in Ukrainian].
- Zviriaka, A. I., & Vecherskyi, V. V. (2010). Istorychnyi landshaft Kyivskykh hir i dolyny r. Dnipro yak landshaftna pamiatka [The historical landscape of the Kyiv Mountains and the Dnieper River valley as a landscape monument]. *Pratsi Naukovo-doslidnoho instytutu pamiatkookhoronnykh doslidzhen*, 5, 198-235 [in Ukrainian].

COMPOSITIONAL AND ARTISTIC TERRITORY ASSESSMENT OF THE KYIV CULTURAL LANDSCAPE MONUMENT

Viktor Vecherskyi

*PhD in Architecture; e-mail: vechersky.v@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5221-3556
Institute of Cultural Heritage, Kyiv, Ukraine*

Abstract

The purpose of the study is to carry out a compositional and artistic territory's evaluation of the Landscape Monument "Historic Landscape of the Kyiv Mountains and the Dnieper River Valley", with recommendations on how to preserve the traditional character of the environment as well as the environment itself. **The research methodology** is based on the use of general scientific and special methods, in particular applied methods of theoretical research, namely the historical method in a systematic approach, when the object of research is considered in its origin and development. The systematic approach is to comprehensively study the object as a certain unity with the coherent functioning of the parts and the whole. Methods of bibliographic, archival, cartographic, iconographic research, as well as methods of empirical research: observations, full-scale studies, comparisons and mapping, have been applied. **The scientific novelty** of the research is that for the first time a compositional and artistic territory evaluation of the landmark "Historic Landscape of the Kyiv Mountains and the Dnieper River Valley" was carried out. This expertise should form the basis for defining / adjusting the boundaries and modes of use of the site itself and its conservation areas. **The findings and conclusions of the study** are based on the expert evaluation of the territory of the landmark "Historic landscape of the Kyiv Mountains and the Dnieper River valley" in the compositional and artistic aspect. It is concluded that the entire territory is of high value, because it is a landmark that is currently still a part of to the local accounting category, but by its importance for Ukrainian history and culture it should be entered in the State Register of Immovable Monuments of Ukraine as a monument of national importance. However, despite such a high overall assessment of the entire territory of the monument, two categories of territories can be distinguished within it. The most valuable of them are on the high marks of the Dnieper plateau, with ensembles and complexes of town-planning, architectural, historical, archeological monuments of national importance and UNESCO World Heritage Site – the Kyiv-Pechersk Lavra ensemble. The relatively less valuable undeveloped territories in the Dnieper valley serve as a visual pool with many viewing points and fronts and a kind of pedestal for large-scale forms of positive curvature topped by architectural and urban dominants.

Keywords: cultural landscape; monuments; territory; the city of Kyiv; expert evaluation

КОМПОЗИЦИОННО-ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ОЦЕНКА ТЕРРИТОРИИ ПАМЯТНИКА КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТА КИЕВА

Виктор Вечерский

Кандидат архитектуры; e-mail: vechersky.v@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5221-3556
Институт культурного наследия, Киев, Украина

Аннотация

Цель исследования – осуществить композиционно-художественную оценку территории ландшафтного памятника «Исторический ландшафт Киевских гор и долины р. Днепр» с предоставлением на этой основе рекомендаций по дальнейшему сохранению традиционного характера среды как самого памятника, так и его окружающей среды. **Методы исследования** базируются на использовании общенаучных и специальных методов, в частности применены методы теоретических исследований, а именно исторический метод при системном подходе, когда объект исследования рассматривается в возникновении и развитии. При этом системный подход заключается в комплексном изучении объекта как определенного единства с согласованным функционированием частей и целого. Применены методы библиографических, архивных, картографических, иконографических исследований, а также методы эмпирических исследований: наблюдение, натурные исследования, сравнение и картографирование. **Научная новизна исследования** заключается в том, что впервые комплексно произведена композиционно-художественная оценка территории ландшафтного памятника «Исторический ландшафт Киевских гор и долины р. Днепр». Эта экспертная оценка должна быть положена в основу определения / корректировки границ и режимов использования территорий как самого памятника, так и его зон охраны. **Выводы.** На основании проведенной экспертной оценки территории ландшафтного памятника «Исторический ландшафт Киевских гор и долины р. Днепр» в композиционно-художественном аспекте сделан вывод о том, что вся территория имеет высокую ценность, потому что является территорией памятника, который сейчас пока относится к местной категории учета, но по своему значению для украинской истории и культуры должен быть занесен в Государственный реестр недвижимых памятников Украины как памятник национального значения. Однако несмотря на такую высокую общую оценку всей территории памятника, в ее пределах можно выделить две категории территорий, из которых самые ценные находятся на высоких отметках приднепровского плато, с ансамблями и комплексами градостроительных, архитектурных, исторических, археологических памятников национального значения и памятником всемирного наследия ЮНЕСКО – ансамблем Киево-Печерской лавры. Относительно менее ценные незастроенные территории в долине р. Днепр служат визуальным бассейном с множеством смотровых точек и фронтов и своеобразным пьедесталом для крупномасштабных форм рельефа положительной кривизны, увенчанных архитектурными и градостроительными доминантами.

Ключевые слова: культурный ландшафт; памятник; территория; город Киев; экспертная оценка

